

Andrzej F. Dziuba

"La teoria del justo precio corriente en los moralistas españoles del Siglo de Oro", Abelardo del Vigo Gutiérrez, Burgos 1979 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 27/3-4, 270-273

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

to Kościoł danej diecezji, na którego czele stoi biskup diecezjalny jako właściwy pasterz z władzą nauczania, uświęcania i rządzenia pasterskiego, mając do pomocy kapłanów i diakonów. Kościół partykularny cieszy się własną tradycją, posiada granice terytorialne, jednakże jest on uformowany na wzór Kościoła powszechnego. Wszystkie te cechy Kościoła partykularnego *Schematyzm* uwzględnia: i tradycję własną, i życie dzisiejsze diecezji kierowane przez biskupa przy udziale prezbiterium, i łączność z Ojcem Świętym oraz z Kościołem w Polsce. Tom I *Schematyzmu* uwzględnia stronę instytucjonalną Diecezji Tarnowskiej, tom II — wiarę ludu Bożego.

Kanonicy polscy, jak i inni badacze najnowszej historii Kościoła w Polsce, są wdzięczni za autentyczne źródło do poznania obrazu jednego z Kościołów partykularnych w Polsce.

Ks. Tadeusz Pawluk

Abelardo del Vigo Gutiérrez La teoría del justo precio corriente en los moralistas españoles del Siglo de Oro, Burgos 1979 s. 95

Rozwój imperium hiszpańskiego, zwłaszcza w epoce wielkich odkryć geograficznych, przynosił ze sobą całą gamę nowych problemów, i to na bardzo wielu płaszczyznach życia tak społecznego jak i jednostkowego. Bogactwo to wymagało naturalnie szczegółowych teoretycznych opracowań. Oczywiście, gdy idzie o ich relację historyczną była ona bardzo różna. Najczęściej jednak życie dyktowało tematykę studiów i analiz badawczych. Poszczególne problemy napotykanne na żywo w nowo odkrytych ładach domagały się w miarę szybkich opracowań. Jest także faktem, iż całość tej problematyki rzutowała bezpośrednio na sam Półwysep Iberyjski. Hiszpania stała się krajem, w którym dochodziło do bardziej nowoczesnych prób poszukiwań rozwiązań starych zagadnień, utartych wiekami teorii i postaw życia.

Jedną z problematyk szczególnie ważnych w tym okresie była cała sfera życia społeczno-ekonomicznego. Nastąpiło przewartościowanie pod wpływem nowych rynków zbytu, pod wpływem nowych problemów całości funkcjonowania systemu gospodarki feudalnej. Tak duże nawarstwienie się zagadnień m. in. spowodowało, iż były już podejmowane próby bardziej współczesnych analiz niektórych kwestii moralności ekonomicznej czy to przez J. Höffnera¹ czy M. Grice-Hutchinsona² lub też W. Webera³. Zresztą złoty okres moralistyki hiszpańskiej wydaje się

¹ *Wirtschaftsethik und Monopole im fünfzehnten und sechzehnten Jahrhundert*, Jena 1941.

² *The school of Salamanca. Readings in Spanish monetary theory, 1544—1605*, Oxford 1952.

³ *Wirtschaftsethik am Vorabend des Liberalismus. Höhepunkt und Abschluss der scholastischen Wirtschaftsbetrachtung durch Ludwig Molina S. I. (1530—1600)*, Münster 1959.

być tematycznie niewyczerpalny w swych bogactwach, których nieska-
piło mu życie i sytuacja w ówczesnym świecie.

Kwestią szczególnie interesującą w tym okresie jest zagadnienie środ-
ków płatniczych, zwłaszcza pieniądza, i związanych z nimi analiz słu-
szonej i sprawiedliwej ceny. Tematykę tę, podejmowaną już w wyżej
wspomnianych studiach, podjął ostatnio student Akademii Alfonsjań-
skiej w Rzymie, Abelardo del Vigo Gutiérrez. Przedstawił on rozprawę
zatytułowaną: *La teoria del justo precio corriente en los moralistas
españoles del Siglo de Oro*. W niniejszej publikacji o tym samym ty-
tule opublikował rozdział czwarty i obszernie fragmenty piątego wspom-
nianego studium. Warto już tu zauważyć, iż dalsze dwa fragmenty
swego doktoratu opublikował w formie obszernych artykułów w pe-
riodyku Wydziału Teologicznego Hiszpanii Północnej z siedzibą w Bur-
gos, pt. *Burgense*⁴.

Prezentowane opracowanie od strony formalnej zawiera dość obszer-
ny prolog, w którym autor przedstawia najbardziej ogólne informacje
odnośnie do prezentowanej tematyki. Wskazuje także na wszelkie ele-
menty, które normalnie zawiera klasyczny wstęp, a więc m. in. pre-
zentację źródeł i literatury, podprowadzenie do tematu czy sygnaliza-
cję podziału materiału całości rozprawy. Następnie podany został inte-
gralny spis treści całości doktoratu. Wreszcie także i źródła oraz opra-
cowania. Warto już tu zauważyć, iż te pierwsze podzielone zostały na
manuskrypty, opracowania drukowane w języku hiszpańskim oraz ła-
cińskim.

Po tych danych ogólnych, ważnych także dla właściwego osadzenia
publikowanego fragmenty czy wspomnianych wyżej artykułów A. del
Vigo Gutiérrez prezentuje właściwy tekst wspomnianego fragmentu
rozprawy. Całość od strony formalnej kończy spis treści prezentowa-
nego tekstu.

Całość kontekstu sytuacji ekonomicznej i politycznej Hiszpanii zło-
tego wieku znajduje swe odbicie jakby w zwierciadle; w teologii mo-
ralnej. Zwłaszcza jej szczegółowy dział jakim jest sfera ekonomicznej
aplikacji norm moralnych wówczas doznał szczególnego rozwoju. Szko-
ły scholastyki w jej poszczególnych odcieniach zajmowały się stosun-
kowo chętnie kwestiami z tej dziedziny. Scholastyka hiszpańska stano-
wi, jak stwierdza autor we wstępie, przykład odniesienia do życia i
konkretnych przejawów relacji międzyludzkich. Moralisci hiszpańscy
zaprezentowali w sumie bardzo interesujące rozwiązania ówczesnych za-
gadnień ekonomicznych, a także i prawnych bazując na rozumie, wie-
rze, prawie naturalnym i Objawieniu. Pozwalało to im na stworzenie
w miarę harmonijnego — przynajmniej teoretycznie — systemu moral-
ności ekonomicznej imperium hiszpańskiego.

⁴ *Las tasas y las pragmaticas reales en los moralistas españoles del
Siglo de Oro*, *Burgense* 22 (1981) s. 427—470; *Economía y moral. Los
monopolios en los moralistas españoles del Siglo de Oro*, *Burgense* 23
(1982) s. 497—550.

Autor przedstawia najpierw podstawowe założenia *teorii sprawiedliwej ceny*. Jego zdaniem składają się na nie w sensie najbardziej generalnym i sumaryczny trzy czynniki. Najpierw samo zjawisko handlu i związane z nim problemy wszelkiej aktywności ekonomicznej. Następnie kwestia idei sprawiedliwej ceny i wreszcie wartość ekonomiczna. Teoretyczne spojrzenie na te zagadnienia swymi korzeniami sięga do Arystotelesa, o ile o nich szczegółowo rozważał. Z tego źródła przeszły one do scholastyki hiszpańskiej za pośrednictwem św. Tomasza z Akwinu. U poszczególnych autorów doznają one bardzo minimalnych przewartościowań czy dopracowań teoretycznych.

Drugi blok treściowy zatytułowany został: *teoria sprawiedliwej ceny obiegowej*. Autor zwraca najpierw wprowadzająco uwagę na trzy formy sprawiedliwej ceny, który określa jako: a. cena zwyczajna inaczej zwana obiegowa; b. cena umowna; c. cena prawna. Pochodzą one w zależności od źródła ustalenia danej ceny.

Analizując bliżej podjęty temat A. del Vigo Gutiérrez wskazuje na tzw. naturalność ceny obiegowej, która także przez niektórych moralistów nazywana jest wprost naturalną. Wśród czynników determinacyjnych wyróżnia trzy zasadnicze czynniki. Najpierw wspólnotowe oszacowanie a następnie sytuację na rynku. Wreszcie wskazuje także na znaczenie sposobów sprzedaży. Czynniki te są jakby obiektywnymi w kształtowaniu sprawiedliwej ceny — twierdzą moralisci hiszpańscy złotego wieku. Obok nich istnieją jednak jakby przesłanki nadzwyczajne, które także mają odpowiedni wpływ na przewartościowanie ceny na przestrzeni historii, a zwłaszcza w specyficznych warunkach ówczesnego imperium hiszpańskiego. Są to zasadniczo dwa: przypadkowa szkoda czy krzywda sprzedawcy oraz zysk wstrzymany. Problem ten ma szczególne zastosowanie w dwóch konkretnych przypadkach. Idzie tu zdaniem autora o sprzedaż na kredyt oraz kupno z zapłatą uprzednią. Wreszcie podjęte zostają jeszcze w formie sygnalizacyjnej inne tytuły, w których sprzedawca może powiększać cenę.

Całość prezentowanego opracowania zamykają konkluzje, które w doktoracie kończyły całość tezy.

Opracowanie hiszpańskiego teologa stanowi cenne studium szczegółowego zagadnienia tak z zakresu teologii moralnej jak i prawa czy ekonomii XVI i XVII wieku w Hiszpanii oraz podległych jej nowo odkrytych ziemiach. Autor przy okazji poruszanych kwestii sprawiedliwej ceny ukazuje wiele szczegółowych kwestii historycznych z życia ekonomiczno-społecznego jak również i także politycznego. Dopiero bowiem w tak szerokim kontekście stają się bardziej zrozumiałe szczegółowe problemy moralności ekonomicznej. Problem ekspansji Hiszpanii w czasie wielkich odkryć geograficznych staje się tu bardziej czytelny i jaśniejszy w swych podłożach a także i późniejszych efektach kolonialnych. Cała rzeczywistość jawi się w formie bardzo dynamicznej i żywej, ostatecznie przecież taką właśnie była.

Opublikowany fragment doktoratu A. del Vigo Gutiérreza jak i wspo-

mniane wyżej artykuły ukazują bogate treści relacji problematyki prawa kościelnego i świeckiego do teologii moralnej, a zwłaszcza jej odniesienia do zagadnień ekonomicznych. Przede wszystkim jawi się ich ścisły związek oraz wzajemne uzupełnianie się, trzeba powiedzieć z korzyścią dla wszystkich trzech. Wydaje się także, co może zbyt mało wychodzi w pracy, takie koncepcje wpłynęły także na ówczesne spojrzenie na te same zagadnienia w innych krajach europejskich, zważywszy m. in. udział hiszpanów w nauczaniu teologicznym tak we Włoszech jak i w Francji czy państwach niemieckich. Prawo staje się żywym elementem życia jednostek jak i społeczności mniejszych czy większych.

Bardzo pozytywnie należy odnieść się do całej bazy źródłowej jak i literatury pomocniczej. Autor sięga bowiem do manuskryptów w liczbie 9 oraz do oryginalnych dzieł wydanych po łacinie czy hiszpańsku. W sumie opracowanie swoje opiera na analizie poglądów aż 38 autorów, teologów moralistów i prawników, którzy zajmowali się doktryną ekonomiczno-moralną. Szkoda tylko, że przy rękopisach nie podano ich tytułów. Pytanie budzi także brak takiego autora jak J. Azor ze swoim słynnym *Institutiones morales*. Odnosnie do opracowań sięga zasadniczo do wszystkich ważniejszych, i to nie tylko z języka hiszpańskiego.

Od strony formalnej daje się zauważyć pewne niekonsekwencje odnośnie do pisowni niemieckich liter z tzw. umlautem (por. np. s. 15). Podawane dość skwapliwie skróty zakonne w bibliografii także zostały potraktowane wybiórczo (por. np. s. 13). Poza tym praca została (w zasadzie jej fragment) wydana bardzo starannie od strony edytorskiej.

Pozytywnie należy ocenić także spotykane w tekście podsumowania. Stanowią one pewne syntezy osiągniętych wyników badawczych na poszczególnych etapach analiz poglądów poszczególnych autorów. Zaprezentowane wyniki badań stanowią jednak tylko pewien przyczynek. Oczekują zatem na dalsze bardziej szczegółowe badania, które w przyszłości pozwolą na podanie bardziej wiarygodnej syntezy. Bogactwo zło tego wieku teologii hiszpańskiej oczekuje zatem na swego syntetyka. Wydaje się, iż opracowanie, zresztą znakomite i bardzo cenne, Melquiades Andrés także nie spełnia tych wymogów⁵.

ks. Andrzej F. Dziuba

⁵ *La teología española en el siglo XVI*, t. 1, Madrid 1976 s. 427; t. 2, Madrid 1977 s. 670.